

általános törvényeit megalapítani» s csak e kijelentés után közlöm magokat a törvényeket.

Hogy művem telve van az emlékezés törvényeit kutató tudósok neveivel, ezen szintén csak az ütközhetik meg, a ki feledi, hogy az ily eljárást egyrészt a tárgy természete, másrészt az olvasók érdeke követeli.

Waldapfel úr a helyett, hogy munkámat érdemlegesen bírálná, felhasználja a kedvező alkalmat, hogy Fauth és Dörpfeld műveinek ismeretével dicsekedjék. Ennek fitogtatását nem találok helyén valónak.

Érdemleges választ a bírálat egyéb pontjaira nem adhatok, legfeljebb teljes indignációval utasítom vissza bírálónak azon rosszakaratú megjegyzését, mintha munkám általában a *legkülönbözőbb* művek idézeteinek tákolmányja lenne. Az emlékezés magyarázatánál a philosophusok főképp két irányt követnek. Az automatisták, kik közé a többi közt Spencer, Ribot, Taine, Mandsley stb. tartoznak, magyarázataikat az idegrendszer önálló tevékenységére alapítják, míg Ravaisson, Janet, Ferri és híveik az emlékezés lényegét a fiziologián kívül keresik. Én, mint bíráló tudja, a Spencer, Ribot, Taine által kijelölt irányt követtem, e szerzőkre pedig a *legkülönbözőbb* jelző épen nem illik. De hát a bíráló, ki annyira iparkodott művem gyarlóságait feltüntetni, saját intentiója ellen vétett, midőn merész állítását bebizonyítani elmulasztotta.

Egyébként nagy igényekkel kis füzetem nem lépett fel, nagy csatlódás sem érhetett engem az *ily bírálat* olvasása után sem; de megvalóltam, egyet mégis sajnálok, azt t. i., hogy a bíráló *a kérdés lényegébe vágó nézeteit elhallgatta, s hogy e miatt bírálatu nekem épen semmi szellemi hasznot nem hajtott.*

Pozsony.

PEHHÁNY A.

ELLENVÁLASZ.

Nem akarok ezen, pikáns nyilttéri harcoknál hasznosabb dologra termett folyóirat türelmével visszaélni és csak röviden felelek a fentebbi «válasz»-ra. Subjectiv érzés nyilvánulásait, a sértett hiúság vagy helyesebben a tetten kapott ember indulatoskodásának tekintem, s mint ilyet viszonzni nem kívánom. Csak egészen objective, a számok és tények világos és egyedül jogosult nyelven akarok felelni a válasz azon pontjaira, melyekben P. úr is adatokat hoz fel, csakhogy — mondjuk ki kerekén — *hamis adatokat és hamis számokat.*

Mindenekelőtt rectificálásra szorul P. úr azon állítása, hogy ismeretéseim fővádja a «*compilatio*» volt. Bocsánatot kérek, ez vádam súlypontjának oly eltolása, melyet nem engedhetek meg. A *compilatio* vádját inkább csak futólag érintettem; annak, a mi ellen én ott felszóltam, és a mit ott lehető legkiméletesebb euphemiával körülírtam, egészen más a neve az irodalmi büntetőkönyv nomenclaturájában. Az irodalmi tulajdonjog megsértését róttam ott meg első sorban; ennek lehetőleg erélyes üldözése pedig minden irodalomnak fontos erkölcsi kötelessége, mely alól semminemű jóakarát fel nem menthet. Az igaz, hogy *compilatumnak* is mondtam P. úr dolgozatát, — s ezt nem bizonyítottam volna eléggé? Csak nem kívánhatja P. úr, hogy még egyszer lenyomassam könyvének másoktól átvett helyeit és velük parallel módon a «*forrás*»-okat. Azt megmondtam, hogy «*az egész értekezés pszichologiai fejtegetései,*

kivéve egyes bevezető és összaílesztő sorokat 10—12 műből (az autorok nagy részét meg is neveztem) vannak részint czítálya, részint pedig czítá-laílanul apró változásokkal leírva; megmondtam azt is, hogy mi az idézetek és átvételek levonása után fenmarad, az — tartalmát tekintve — szintén nem egészen a szerzőé. Különben szolgálhatok — ha tetszik — a compilatio vádjának igazolására pontosabb adatokkal is. A 42. lapból álló pszichologiai résznek (a tulajdonképi pædagogiai csak 2 $\frac{1}{2}$ l.) körül-behül a fele tisztán idegen tulajdon, azaz vagy teljesen szóról-szóra és idézve, vagy szóról-szóra és idézetlenül, vagy egészen apró módosításokkal és idézetlenül átvett helyekből áll. Ezenkívül van még 8—10 lap bevezető pszichologiai fejtegetés, mely mint mondtam, nagyrészt szintén csak formailag sajátja a szerzőnek. Tartalmáért első sorban valamely vagy több Herbart szellemében írt könyv felelős; hogy melyik, vajjon csak a Lindner-féle vagy más is, azt eldönteni nem akarom, és tán nem is tudnám. Hogy Herbartianus alapon álló fejtegetések vezették itt kiváló mértékben a szerzőt, azt eléggé bizonyítják az apperceptióra, érzelmek és vágyakra vonatkozó részletek. S mindez nem jogosított volna arra, hogy P. úr könyvét compilatumnak nevezem? — A P. úr által választában annyira kiemelt szerkesztés, azaz az összeböngészett helyek ide s tova illesztgetése, az egésznek valami formába öntése és paragrafusokra osztása, feltéve, hogy az a legnagyobb ügyességgel történt is, nem változtat semmit a compilatio tényén. Egyébiránt a compositio első kelléke az egység, ez pedig egészen hiányzik P. úr könyvecskéjében, mint ezt e rövid mondattal: «nem ad egységes képet» eléggé érthetően jelöltem.

De, úgy látszik, P. úr maga is érezte, hogy nem a compilatio, hanem az a másik, fentebb kiemelt irodalmi vétség az, mely ellen leginkább irányult ismeretéseim. Legalább erről tanúskodik válaszában 6., 8. 9. és 10. kikezdése. Nagyon sajátos módon védekezik itt P. úr. Mindenekelőtt a Lindner-Klamarika vonatkozó vádam élét avval igyekszik tompítani, hogy azt mondja, hogy «a L. Kl.-ból nem vehetett mást mint általános szabályokat, közkeletű példákat stb.» Én tudtommal egyáltalában nem reflectáltam arra, hogy mit vett át, csak az átvétel mikéntje ellen szólaltam fel, az ellen t. i., hogy egész darabokat ültetett át majdnem szóról-szóra, a források idézése nélkül. Ez átplántált részek, de már maga az a 4 hely is, melyeknek eléggé furesán oly kiváltságos különállást enged P. úr, sokkal többet tesznek 25—30 sornál; együttvéve ennek 5—6-szorosa, a kis füzet néhány lapja az, a mit egyenesen átvett «L. Kl.»-ból. — A mi pedig a válasznak Ribotra vonatkozó részét illeti, ebben P. úr saját szövege értelmének ferdítésével akar kibujni az igazságos megítélés alól. P. úr azt állítja, hogy Ribotból átvett eseteknek 5—6 lapra terjedő közlése után világosan megmondta, hogy «ez esetek»-et Ribotból kölcsönözte. Engedje meg P. úr, hogy saját szövegének, illetőleg eredetijének kellő interpretálására figyelmeztessem. Az «ez» mutató-névmás, melylyel itt P. úr takarózik, és a melyet oly furfangosan az egész, sőt megelőző 4—5 lapon és 16 kikezdésben felhozottakra szeretne vonatkoztatni, semmiképen sem terjedhet ki többre, mint az ezen «ez» szócskával egy bekezdésben említett «butasági esetek»-re. Ezt mindenki be fogja látni, a ki csak futólag megnézi P. úr szövegét (l. 28. lap), és a ki előtt a stilistika és grammatika nem teljesen ismeretlen valami. Annál bizonyosabb ez, minthogy Ribot tényleg csak ezen

«butasági», azaz dementia-esetekből, nem pedig az ezeket megelőző mindenféle amnesia-esetből is következteti törvényeit. Az a kis «ez» szócška mégis csak nagyon keskeny fügefalevél akkora irodalmi illetlenség palástolására, minő 4—5 lapnak, 16. kikezdésnek idézésnélküli átvétele. A mi azt a jámbor arczót illeti, melyet P. úr ölt, midőn azt mondja, hogy a forrásokot mind megjelölte: épen e sajtósági irodalmi becsületesség ellen intéztem első sorban szavamat, mely bizonyos könyvekből egy-két helyet idéz — mintegy lelkiismerete salválására, de aztán tíz más helyet, egész lapokat leír, a nélkül, hogy forrását megjelölné.

Még egy pontja van P. úr válaszában, mely figyelemre és feleletre méltó. Ez az, melyben azon állításom ellen tiltakozik, hogy a «legkülönbözőbb» írókból szedte össze dolgozata alkotórészeit. Ő — úgy mond — azon irányt követte, melyet Spencer, Taine, Ribot és Mandsley jelöltek ki, szerzőkre pedig épen nem illik a «legkülönbözőbb» jelző. Hogy e négy szerző között nagyfokú összetartozás van, az kétségtelenül igaz, ezt tagadni annál kevésbé lehetne szándékom, minthogy Spencer maga az, ki a fentebb melléje sorolt három íróat ugyanabban a sorrendben egymás mellé állítja, mint azokat, kik «Principles of Psychology» czímű munkájának 1. és 2. kiadása között lefolyt időben legtöbbet tettek a psychologia terén evolutionisticus eszméinek terjesztéséért (I. Spencer «Princ. of Psych.» II. kiadásának előszavát). De mi köze van az ezen írók között létező iránymegjegyzésnek P. úr könyvecskéjéhez? Az ő girbe-görbe gondolatmenetű dolgozatában, mely psychophysikus állónak ígérkezik, de részben Herbartista, részben evolutionista, részben egészen jellegtelen, és éppen legkevésbé a szó szoros, eredeti (Fechner-féle) értelmében psychophysikus, — *irányról, legalább egy irányról szó sem lehet.* S igazán oly szörnyű, akkora indignatióval visszautasítandó méltatlanságot követtem-e el, midőn olyasvalakiről, ki a psychophysika lobogója alatt vitorlázik, ki a nagyobbára Herbart nyomán induló Lindnerből egyszerűen átültet 10—12 helyet, köztük jó classicus aristotelesi igazságokat és Kant-féle beosztásokat, a ki ezenfelül ugyancsak Lindner könyveit vagy esetleg más Herbert irányát követő kézikönyv alapján tárgyalja az apperceptio, érzelmek, vágyak, stb. psychológiáját, ki a német gyermeklélekészlelőkre Sigismund, Preyer, stb. támaszkodik, ki egy keveset idéz Spencerből, még kevesebbet Taineből, egy darabkát Wundtból és Horwitzból, jó sokat Heringből, és még többet Ribotból, és a ki, hogy ezen a «Wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen» receptje szerint készült mixtum compositumra még egy kis nemzeti mártást is öntsön: a mi Balogh Kálmánunkból és Felmérinkből is idéz, — midőn ilyen szerzőről — mondom — azt állítom, hogy a *legkülönbözőbb* írókból vett idézetekkel tele tömte dolgozatát, vagy a legkülönbözőbb álláspontú írókból szedte munkája magyarázó és illusztráló részeit? Megérdemeltem-e kérem ezért a «rosszakarat» csunya vádját?

Ezek a válasz azon pontjai, melyek az objectivitás látszatával, igaz csak csalóka látszatával bírnak, és a melyeket ezért objectiv feleletre méltóknak tartottam. A mi ezenkívül foglaltatik P. úr könyvében, a mit az illető vidéki folyóirat tér- s időviszonyairól, saját és L. Kl. könyve gondolatmenetelének divergentiájáról, a sok autor idézésének szükségességéről stb. mond, az vagy zavaros gallimathias, vagy oly bámulatos naivság, hogy rá felelni alig érdemes.

Budapest.

WALDAPFEL JÁNOS.